

Bagijnhof 14, Dordrecht. Aanleg lift- schacht, Van Haren Schoenen

Een archeologische begeleiding
met aanvullende grondboring

62

Dordrecht Ondergronds

Bagijnhof 14, Dordrecht. aanleg liftschacht Van Haren Schoenen

Ruimtelijke Realisatie /
Archeologie

Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

Dordrecht Ondergronds 62

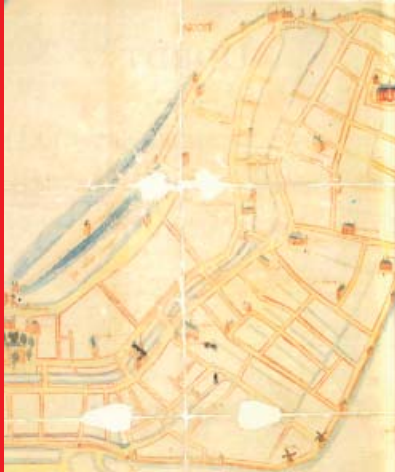
Bagijnhof 14, Dordrecht. Aanleg lift- schacht Van Haren Schoenen.

Een archeologische begeleiding
met aanvullende grondboring

M.C. Dorst

2015

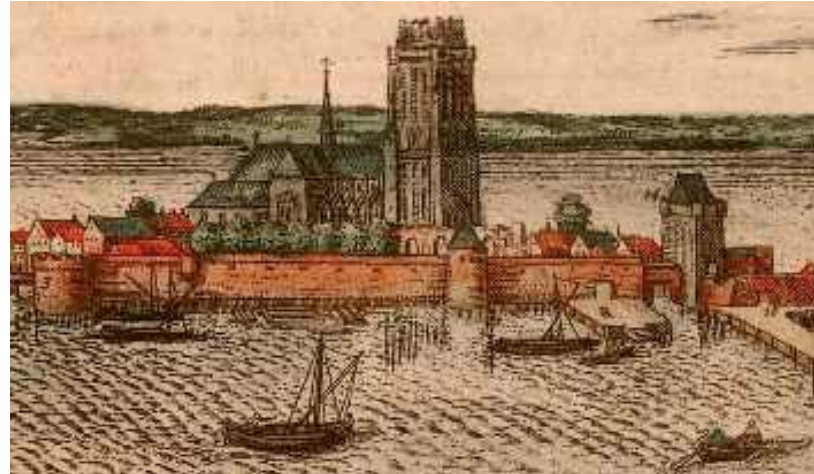
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg
Redactie: D.B.S. Paalman
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Ruimtelijke Realisatie/Archeologie, tenzij anders vermeld.
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: Drukkerij RAD
Uitgave: Gemeente Dordrecht, februari 2015

Gemeente Dordrecht
Sector Stadsontwikkeling / Ruimtelijke Realisatie / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl

© Gemeente Dordrecht, 201

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Administratieve gegevens	5
2. Gegevens onderzoeksgebied	7
2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik	7
2.2 Uitgevoerde werkzaamheden	8
3. Bureauonderzoek	9
Bodemopbouw en geogenetische geschiedenis	9
Bekende historische en archeologische gegevens	9
3.1 Archeologische verwachting	13
4. Doel en vraagstellingen	15
5. Veldwerk	17
5.1 Methoden	17
5.2 Onderzoekresultaten	17
5.2.1 Bodemopbouw	17
5.2.2 Archeologie	19
6. Conclusies	21
Literatuur	22
Begrippen en afkortingen	22
Bijlage 1: boorbeschrijving	24

De bouw van het huidige winkelpand van Van Haren in 1969.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Bij verbouwwerkzaamheden in het winkelpand van Van Haren Schoenen aan de Bagijnhof 14 in Dordrecht zijn graafwerkzaamheden uitgevoerd. De locatie ligt in de historische binnenstad en betreft een 13e-14e -eeuwse uitbreidingswijk. Door de werkzaamheden zouden er archeologische waarden kunnen worden verstoord. Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht geldt voor het gebied een zeer hoge verwachting op aanwezigheid van bewoningsresten uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

In opdracht van Van Haren Schoenen B.V. is door de sector Stadsontwikkeling (afdeling Ruimtelijke Realisatie/Archeologie) van de gemeente Dordrecht een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit bestond uit een begeleiding van de graafwerkzaamheden en het zetten van een grondboring. Het doel van het veldwerk was het documenteren van archeologische waarden die door de graafwerkzaamheden zouden worden verstoord. Dit document betreft de rapportage van de archeologische begeleiding. Voorafgaand aan het veldwerk is een bureau-onderzoek uitgevoerd op basis waarvan een archeologische verwachting is opgesteld.

1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Bureauonderzoek, archeologische begeleiding, grondboring
Gemeentelijke projectcode	1414
ARCHIS Onderzoeksmelding	65066
ARCHIS vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Archeologische periode	n.v.t.
Datum veldonderzoek	5 februari 2015
Wijk	Historische binnenstad
Straat	Bagijnhof 14
Gemeente	Dordrecht
Provincie	Zuid-Holland
Kaartblad	38C
RD-coördinaten	105.349 / 425.198
Opdrachtgever	Van Haren Schoenen B.V., contactpersoon: dhr. D. Delic
Uitvoerder(s)	Gemeente Dordrecht, Sector Stadsontwikkeling, afdeling Ruimtelijke Realisatie/archeologie. Medewerker: dhr. M.C. Dorst
Autorisatie rapport	Dhr. D. Wansink (Hoofd Ruimtelijke Ordening, namens B&W)
Bevoegde overheid	Gemeente Dordrecht

Digitale archivering	Archief Ruimtelijke Realisatie/archeologie (www.dordrecht.nl/archeologie) / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl)
Analoge deponering	Archief Ruimtelijke Realisatie/archeologie en het Stadsdepot Dordrecht

2. Gegevens onderzoeksgebied

2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik

Het plangebied betreft het winkelpand van Van Haren Schoenen aan de Bagijnhof 14 in Dordrecht. Het is gelegen in de oude middeleeuwse stadskern, op de hoek van de Bagijnhof en de Sarisgang (afb. 1 en 2). Het onderzoeksgebied betreft een inpandige locatie waar een bouwput voor een liftschacht is gegraven (afb. 2).

Afb. 1. Ligging van het plangebied Bagijnhof 14 in Dordrecht (rood).

Afb. 2. Het plangebied met de locatie van de liftschacht in detail.

2.2 Uitgevoerde werkzaamheden

In het kader van een in pandige verbouwing is een bouwput gegraven voor de aanleg van een liftschacht. Deze had een afmeting van 3,35 x 3 m en is tot 1,7 m - mv (ca. 0,6 m – NAP) ontgraven.

3. Bureauonderzoek

Bodemopbouw en geogenetische geschiedenis

Op basis van de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht (2009, Kaart-bijlage 3) en de boorresultaten van het eerdere onderzoek in de directe omgeving¹ is de globale bodemopbouw als volgt:

De dieper gelegen grondlagen zullen bestaan uit natuurlijke afzettingen het Hollandveen Laagpakket. De top hiervan wordt verwacht op een diepte tussen 4,5 en 5 m – NAP.

Op het veen kan een laag komklei aanwezig zijn van de rivier Thure(drith). Deze afzetting dateert uit de periode vóór de oudste (middeleeuwse) bewoning. De top van de kleilaag was ten minste ten tijde van de aanvang van de middeleeuwse ontginningen het leef- en loopniveau. De dikte van dit komkleipakket zal liggen tussen 10 en 50 cm.

Hierop zullen verschillende, door mensen opgebrachte, pakketten grond aanwezig aan. De oudste ophogingen dateren waarschijnlijk vanaf de tweede helft van de 13e eeuw. Deze ophogingen bestaan vaak uit donker bruin-grijze, sterk organische (venige) kleien waarin antropogene indicatoren aanwezig kunnen zijn zoals mest, stro(lagen), keramiek, leerresten en dierlijk bot. Dit oudste antropogene pakket dateert vermoedelijk tot het begin van de 14e eeuw. Hierop zal een tweede ophogingspakket aanwezig zijn uit de periode 1300-1400. Dit pakket kenmerkt zich door een heterogene samenstelling van verschillende ophogingslagen (-fases). Het pakket is ontstaan gedurende de eerste, intensief bebouwde bewoningsperiode van deze middeleeuwse uitbreidingswijk. Het pakket kan een dikte hebben tussen 100 en 300 cm en de top van de afzettingen ligt rond de 2,4 m – NAP.

Hierop zijn jongere ophogingen, tot vermoedelijk circa 1600 aanwezig. Deze kleiophogingen zijn overwegend grijzer van kleur en vaak zandiger. Ook hierin is veel stadsafval aanwezig. Het pakket kan een dikte hebben van circa 300 cm.

Het hoogste gelegen pakket zal bestaan uit een slooplaag uit de jaren '60 van de vorige eeuw met (daarin) verstoringen die mogelijk zijn veroorzaakt tijdens de bouw van het bestaande pand in 1969. De aard en dikte van dit verstoorde grondniveau zijn onbekend.

In de periode vóór de Middeleeuwen lag hier een uitgestrekt veenmoeras dat werd doorsneden door enkele grote rivieren, het Oude Maasje, de Dubbel en de Merwede. Daarnaast was er nog een rivier aanwezig die nu bekend staat als de Thure(drith). Deze rivier vormde mogelijk een verbinding tussen de Dubbel en de Merwede, maar de loop is grotendeels onbekend. Wel is het nagenoeg zeker dat de huidige Wijnhaven het gekanaliseerde restant is van de monding van de Thure(drith).² De Voorstraatshaven kan zowel een (gekanaliseerd) deel van de oorspronkelijke rivier zijn, maar het is ook mogelijk dat dit deel een gegraven verlengde van de haven is.

Gedurende de eerste helft van de 11e eeuw is er op de beide oevers waarschijnlijk sprake van de vroegste (middeleeuwse) bewoning. De riviermonding van de Thure(drith) zou hierbij als haven in gebruik genomen zijn. In de vroegste (middeleeuwse) periode zullen alleen de hoger gelegen oeverwallen aan weerszijden van de rivier voor bewoning geschikt zijn geweest. Daarnaast was de rivier ideaal voor het transport van landbouwproducten en andere handelsgoederen. Zo ontstonden op beide oevers de oudste bewoningslinten Voorstraat (landzijde) en Wijnstraat (poortzijde). Naarmate de nederzetting groeide ontstond behoefte aan bouwgrond. Om deze te verkrijgen werden de oeverwallen continu opgehoogd en uitgebreid met grond en stadsafval. Vanaf ongeveer 1250-1275 werden de lageregelegen gronden ten zuiden van de Voorstraat opgehoogd en in cultuur gebracht. Vanaf circa 1300 ontwikkeld het gebied zich tot een dichtbebouwde (ambachts)wijk waar onder andere leerbewerkers actief waren. Het plangebied maakt waarschijnlijk deel uit van deze 14e -eeuwse uitbreidingswijk.

Bekende historische en archeologische gegevens

Vanaf de tweede helft van 13e eeuw werd de stad aan de landzijde vanuit de oudste bewoningsas, de Voorstraat, sterk uitgebreid. Door het graven van de stadsgracht vanaf

1 Dorst 2014.

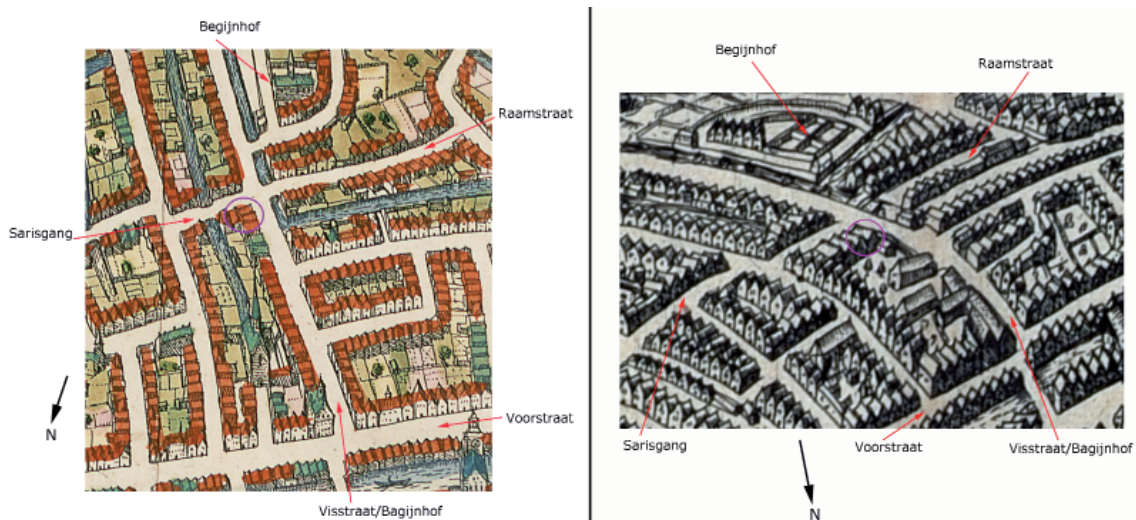
2 Herwaarden, et al 1996, De Boer 2008.

de tweede helft van de 13e eeuw werd het laaggelegen, natte gebied ten zuiden van de Voorstraat ontwaterd en met grond opgehoogd. Het oudste bewoningslint aan de Voorstraat werd met het achterland verbonden door het aanleggen en verlengen van verschillende uitvalswegen. Tussen deze nieuwe, secundaire bewoningsassen werden smalle grachtjes (spranten) gegraven.

Het plangebied is gelegen aan zo'n oude uitvalsweg: Visstraat-Bagijnhof. Deze weg liep vanaf de Voorstraat naar het Begijnhof dat net ten zuiden van het plangebied lag. Het klooster en daarmee (mogelijk) de uitvalsweg, dateren vanaf de tweede helft van de 13e eeuw. De oudste historische referentie naar de Begijnen dateert van 1284/1285.³

Op basis van de (vermoedelijke) resten van houten huizen die zijn gevonden op de 100 m ten noordoosten gelegen vindplaats Statenplein, kan er sprake zijn van bewoning gedurende de oudste (aanleg)fase van de wijk in de periode tussen circa 1250 en 1300.

De oudste historische kaarten dateren uit de tweede helft van de 16e eeuw. Op de locatie van het plangebied zijn huizen weergegeven die zowel haaks op de Visstraat/Bagijnhof als op de Sarisgang zijn georiënteerd (afb. 3). Waarschijnlijk staat de bebouwing aan deze noordelijke zijde van de Sarisgang nog op de oorspronkelijke middeleeuwse/16e –eeuwse gevelrooilijn.

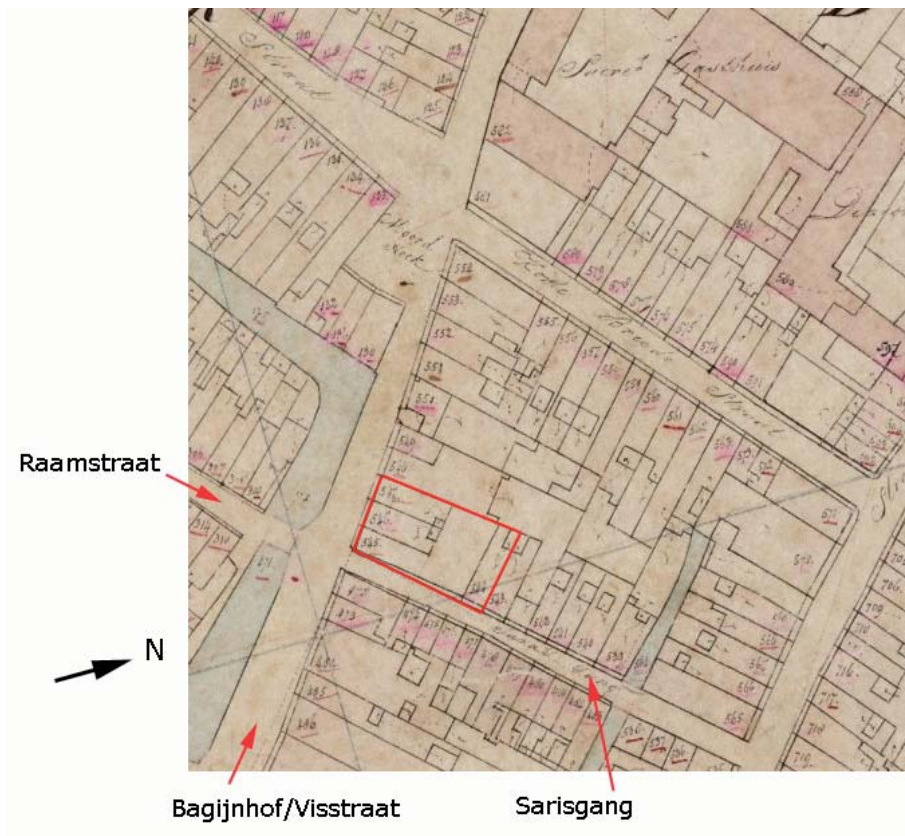
Afb. 3. Het plangebied (in cirkel) weergegeven op uitsneden van kaarten van Braun (uit 1574, links) en Guicciardini (1581, rechts).

Op basis van de verstoringsdiepte aan het Statenplein, kunnen bebouwingsresten vanaf de 15e-16e eeuw aanwezig zijn vanaf een diepte van 100 cm – mv.⁴

De middeleeuwse/16e –eeuwse bebouwingssituatie blijft bestaan tot de jaren '60 van de 20e eeuw. Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 is de oude bebouwingssituatie vóór de ingrijpende stadsvernieuwingen in detail herkenbaar (afb. 4).

3 Van Baarsel 1992, 17-18.

4 Dorst 2014.

Afb. 4. Het plangebied weergegeven op de kadastrale minuut uit 1881-1832.

Vanaf de hoek met de Sarisgang zijn aan de Visstraat/Bagijnhof drie panden weergegeven (kadastrale nrs. 545, 546 en 547). Deze staan haaks op de straat georiënteerd. Op perceel 545 stond het huis van Johannes Joris Schrauwen (beroep onbekend). Op de percelen 546 en 547 stonden huizen met achtererven die in bezit waren van de timmerman Gijsbertus Kooijmans. Achter deze huizen en erven lag een vermoedelijk onbebouwd terrein. Het eerste huis met erf aan de Sarisgang (kadastraal nr. 544) was in bezit van de chirurgijn Arie Essenbrugge. Het onderzoeksgebied ligt in dit voormalige woonhuis. Gedurende de eerste helft van de 20e eeuw tot 1965 zijn deze panden (al dan niet verbouwd) nog aanwezig (afb. 5 en 6).

Afb. 5. Een deel van het plangebied in 1910, gezien vanuit de Visstraat/Bagijnhof in de richting van het Bagijnhof (klooster). Links zijn de drie panden aan de Visstraat/Bagijnhof te en, daarachter ligt de Sarisgang met daar tegenover (rechts) de Raamstraat (RAD archiefnr. 552_400150).

Afb. 6. Een deel van het plangebied in de periode 1960-1965, gezien naar de nog niet verbrede Sarisgang. Links op de hoek zijn twee van de drie panden, waarvan de eerste uit 1781, aan de Visstraat/ Bagijnhof te zien. Daarachter het huis aan de Sarisgang waar de chirurgijn Arie Essenbrugge woonde (rode pijl). In dit pand is de nieuwe liftschacht van Van Haren aangelegd. Op de achtergrond is de nog gesloten gevellijn van de Vriesestraat te zien (RAD archiefnr. 554_33031).

Tussen 1965 en 1966 is de bebouwing in het plangebied gesloopt om plaats te maken voor de nieuwbouw van een bedrijfspand van Van Haren (afb. 7). Daarvoor was het bedrijf al sinds de jaren '30 van de vorige eeuw gevestigd aan de Visstraat 50.

Afb. 7. De nieuwbouw van het winkelpand van Van Haren in 1969, gezien vanuit de Raamstraat in de richting van de Sarisgang (RAD archiefnr. 552_320607).

3.1 Archeologische verwachting en selectiebesluit bevoegde overheid⁵

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het onderzoeksgebied bebouwingsresten aanwezig kunnen zijn uit de Late Middeleeuwen en/of de Nieuwe Tijd. Binnen de te ontgraven diepte van ca. 1,7 m – mv zijn alleen antropogene ophogingen aanwezig. Hierin kunnen resten van muren en inpandige sporen (vloeren, putten) aanwezig zijn van een woonhuis dat aan de Sarisgang stond. Deze bebouwing is tussen 1965 en 1969 gesloopt waarna nieuwbouw heeft plaatsgevonden van het huidige winkelpand van Van Haren Schoenen. Het is onbekend tot welke diepte er destijds gesloopt is en in welke mate deze bebouwingsresten tijdens de nieuwbouw in 1969 zijn verstoord. Gezien het kleine oppervlak en de relatief ondiepe ontgraving, is door het bevoegd gezag (gemeente Dordrecht) gesteld dat het graafwerk archeologisch begeleid dient te worden.

5 Gemeente Dordrecht, B&W, januari 2012.

4. Doel en vraagstellingen

Het doel van het onderzoek is het documenteren van behoudenswaardige bewoningssporen die door de geplande ontgraving zullen worden vernietigd. Voor het onderzoek zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd:

- Zijn er op de locatie (nog) archeologische bebouwingsresten aanwezig?
- Zo ja, wat is de aard en datering hiervan?
- Is er op basis van deze resten en eventueel vondstmateriaal iets te zeggen over welstand/ambachten van de bewoners in dit deel van de stad?

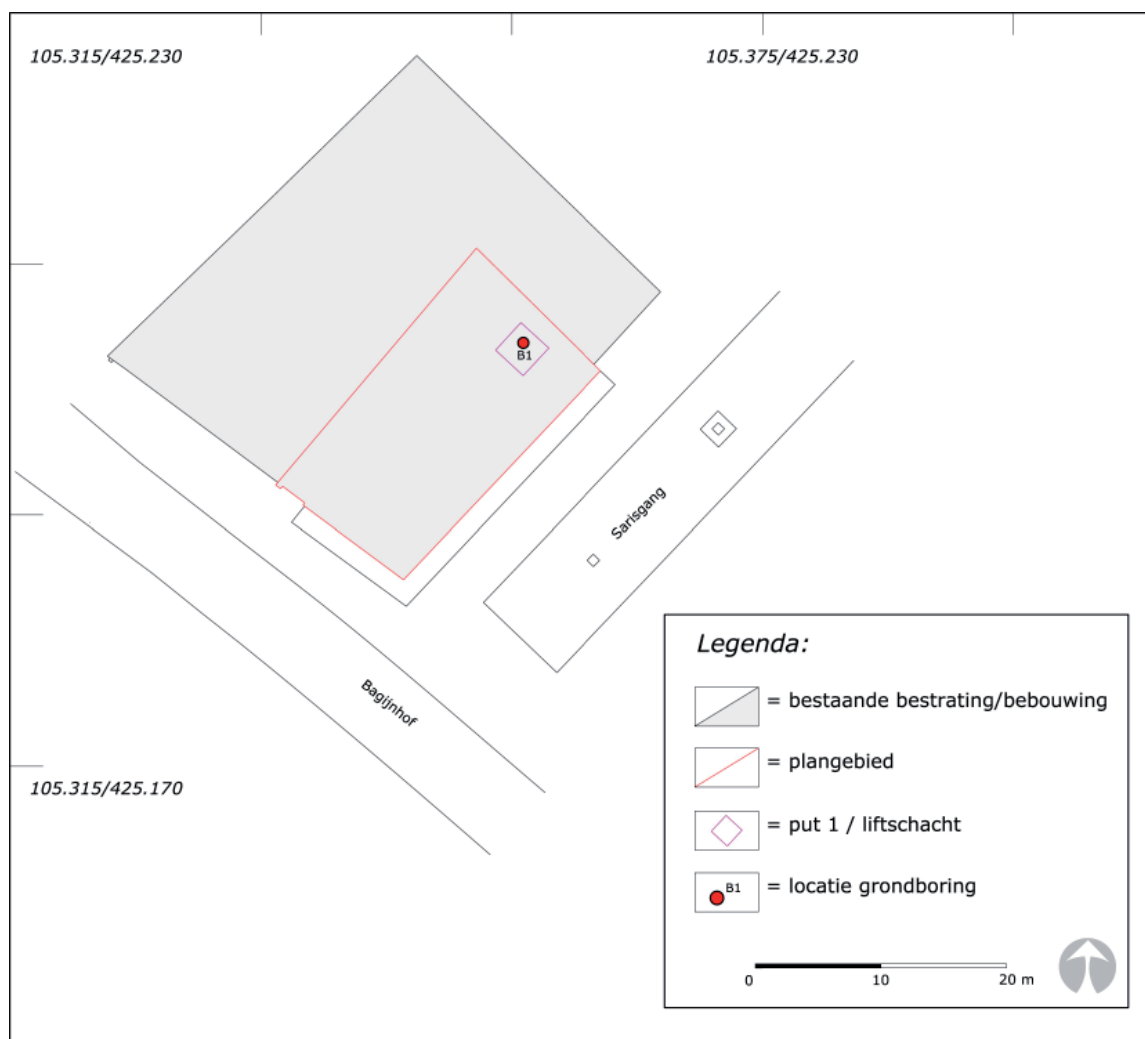
Met betrekking tot de dieper gelegen bodemopbouw zijn de volgende vragen geformuleerd:

- Hoe is de bodemopbouw in het plangebied vanaf het huidige maaiveld tot in het Hollandveen Laagpakket?
- Wat is de aard van de verschillende afzettingpakketten en de relatieve ouderdom daarvan?

5. Veldwerk

5.1 Methoden

Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden op 10 februari 2015. De graafwerkzaamheden voor de aanleg van de liftschacht (put 1) zijn begeleid en in het midden daarvan is een grondboring (B1) gezet. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de KNA 3.3. De bevoegde overheid is de gemeente Dordrecht. De werkzaamheden zijn verricht door dhr. M.C. Dorst. De put voor de liftschacht had een afmeting van 3,35 x 3 m en is ontgraven tot 1,7 m – mv (0,63 m – NAP). Vanaf deze aanlegdiepte is een boring gezet tot 8,7 m onder het vloerniveau van de winkel (7,63 m – NAP) (afb. 8).

Afb. 8. De locatie van de put voor de liftschacht met daarin de grondboring (B1).

5.2 Onderzoekresultaten

Als eerste zal de bodemopbouw worden besproken, gevolgd door de archeologische bewoningssporen en vondsten.

5.2.1 Bodemopbouw

De bodemopbouw dieper dan 1,7 m – mv is bepaald door middel van een grondboring in de put voor de liftschacht. In afbeelding 9 zijn de bodempakketten weergegeven. De boring is doorgezet tot een maximum van 8,7 m – mv. Hieronder volgt, van onder naar boven, een beschrijving van de drie bodemeenheden die zijn onderscheiden.

Klastisch pakket 1

Het diepst aangeboorde pakket bestaat uit lichtbruin tot lichtgrijze siltige tot zandige klei. Hierin bevinden zich trajecten met zandlensjes en sporadisch enkele detrituslensjes met kleine fragmenten spoelhout. De top is aanwezig op 3,6 m – mv (2, 53 m – NAP) en de afzetting heeft een dikte van ten minste 510 cm. De onderkant is niet bereikt. De top (45 cm dik) is licht venig en bevat (wortel?)houtresten. Mogelijk is hier sprake van beginnende veengroei of een (grotendeels) geoxideerde veenlaag. Klastisch pakket 1 behoort tot de Formatie van Echteld. Het betreft een geulafzetting; een overwegend energiearme rivier of kreek met af en toe enkele actievere (zandiger) afzettingsfasen. Het gaat waarschijnlijk om een watergang die vermoedelijk al voor de (laat)midleeeuwse bewoning is verland en mogelijk overgroeid is geweest door een dunne veenlaag (mogelijk post-Romeins). De ouderdom is niet eenduidig te bepalen, maar vermoedelijk gaat het dus om een watergang die is verland in de Vroege Middeleeuwen.

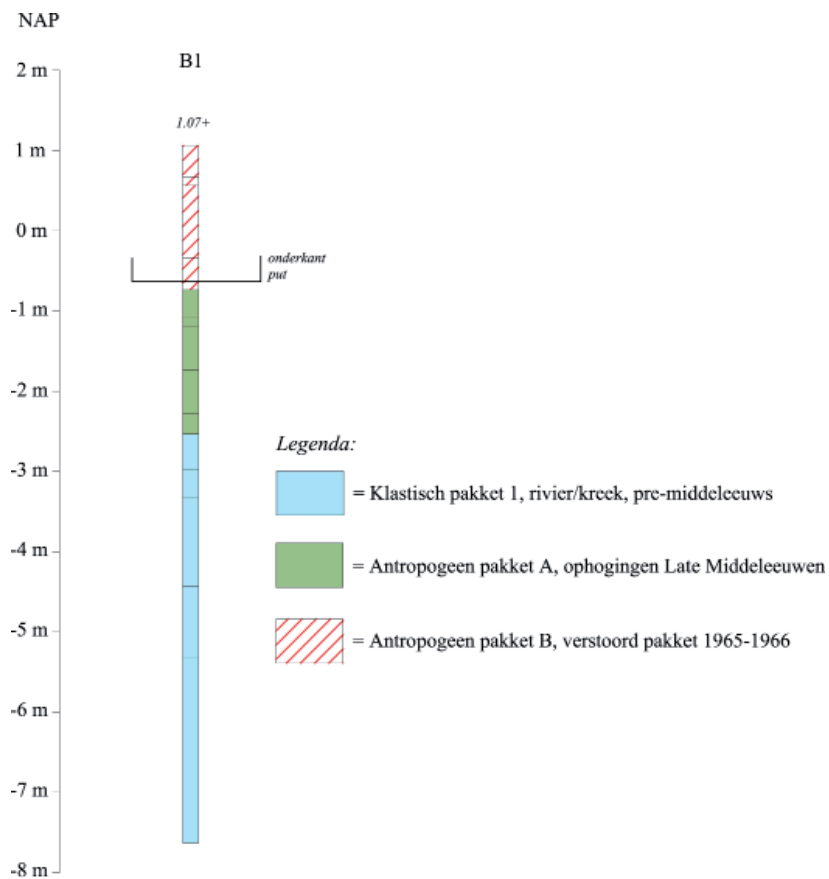
Antropogeen pakket A

Op klastisch pakket 1 is een heterogeen grondpakket aanwezig. Het gaat om lagen bruin, zwart en grijze siltige tot zandige klei met daarin antropogene indicatoren zoals mest, stro, houtskool, dierlijk bot, mosselschelp en enkele fragmenten keramiek (vermoedelijk baksteenpuin). De top van het pakket ligt op 1,8 m – mv (1,73 m – NAP) en het heeft een dikte van 180 cm. Het gaat om ophogingen uit de periode tussen circa begin 11e eeuw en 1500.⁶

Antropogeen pakket B

Op antropogeen pakket A is een verstoord ophogingspakket aanwezig. Dit pakket is waargenomen in de put voor de liftschacht. Het gaat om lagen donkergrijs tot zwarte, zandige klei met zeer veel fragmenten bouwpuin, gresbuis, een gietijzeren riool/waterleiding, plastic, dierlijk bot en keramiek. De keramiek betreft een fragment industrieel witbakkend aardewerk, een fragment van een grape van roodbakkend aardewerk met een witte slibdecoratie (ca. 16e eeuw) en een fragment van een gevlamd steengoed drinkschaaltje uit Siegburg (ca. 1450). Deze verstoring is waarschijnlijk veroorzaakt tijdens de sloop van de bebouwing in de jaren 1965 en 1966. Hierbij zijn ophogingslagen uit de 15e-19e eeuw vergraven. De bovenste 40 cm van het pakket bestaat uit bouwzand dat is aangebracht tijdens de bouw van het winkelpand van Van Haren in 1967.

⁶ De aangegeven startdatering is gebaseerd op de oudste 14C-datering (1045) van bewoning aan de Voorstraat, ter hoogte van de Van der Kooghplaats 1 (Dorst 2014). De einddatering is gebaseerd op het feit dat er op de meeste locaties in de stad vanaf het begin van de 16e eeuw niet veel/grootschalig meer is opgehoogd.

Afb. 9. Geo-archeologische interpretatie van de bodemopbouw op basis van boring 1. Voor de boorlocatie zie afb. 8.

5.2.2 Archeologie

Tijdens het onderzoek zijn tot op de maximale ontgravingsdiepte voor de liftschacht geen intacte bebouwingsresten aangetroffen. Het gehele bodempakket tot 180 cm onder de huidige vloer is verstoord.

6. Conclusies

Op 10 februari 2015 is in het pand van Van Haren Schoenen aan de Bagijnhof 14 te Dordrecht een archeologisch onderzoek uitgevoerd. De aanleg van een bouwput voor een liftschacht is begeleid en er is een grondboring gezet.

Ten aanzien van de geformuleerde vraagstellingen kan het volgende worden geconcludeerd:

- *Zijn er op de locatie (nog) archeologische bebouwingsresten aanwezig? Zo ja, wat is de aard en datering hiervan?*

Op deze locatie zijn geen archeologische bebouwingsresten meer aanwezig; de bodem was tot 180 cm – mv (vloerniveau winkel) geheel vergraven. Deze verstoring zal zijn veroorzaakt door de sloop van voormalige bebouwing in de jaren 1965 en 1966. Eventuele aanwezige archeologische bebouwingsresten zijn hierbij geheel opgeruimd. De grote hoeveelheid bouwpuin doet vermoeden dat er wel sprake was van funderingen van bebouwing uit de periode vóór de bouw van het winkelpand van Van Haren in 1969. Deze bebouwing zal gedateerd hebben uit de 16e – 18e eeuw.

Met betrekking tot de dieper gelegen bodemopbouw zijn de volgende vragen geformuleerd:

- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied vanaf het huidige maaiveld tot in het Hollandveen Laagpakket? Wat is de aard van de verschillende afzettingspakketten en de relatieve ouderdom daarvan?*

Tot een diepte van 8,7 m – mv (7,63 m – NAP) zijn geen afzettingen van het Hollandveen Laagpakket aangetroffen. Het veenpakket is geërodeerd door een rivier/kreek uit de periode vóór de middeleeuwse bewoning (vóór circa het begin van de 11e eeuw). Mogelijk gaat het om een oudere geul of zijtak van de (historische) Thure(drith). De top van de geulafzetting ligt op 3,6 m – mv (2,53 m – NAP). De geulafzetting is mogelijk afgedekt geweest door een dunne veenlaag. Het is echter niet duidelijk of er sprake is van een beginnende veengroei (in een restgeul?) of dat het een geoxideerd veenlaagje uit de post-Romeinse periode betreft. Voorlopig wordt aangehouden dat het een watergang was die gedurende de Vroege Middeleeuwen is verland. Vanaf de ontginning van het laaggelegen veengebied ten zuiden van de Voorstraat, vanaf het begin van de 11e eeuw, zal deze geulafzetting als een hooggelegen inversierug in het landschap aanwezig zijn geweest. De oriëntatie hiervan is echter (nog) niet bekend. De vrij zuidelijk van de oeverzone van de Thure(drith) gelegen ligging van het Begijnenhof zou gerelateerd kunnen zijn aan de hogere ligging van deze kreekinversierug. Op de geulafzetting zijn antropogene ophogingen aanwezig die kunnen dateren vanaf het begin van de 11e eeuw. De top van deze ophogingen, mogelijk vanaf de 15e eeuw, zijn verstoord door sloop- en graafwerkzaamheden in de jaren 1965 en 1966. De bodem is hier lokaal verstoord tot 180 cm onder het maaiveld (vloerniveau).

Voor vragen over de bevindingen en conclusies in dit rapport kan contact worden opgenomen met dhr. M.C. Dorst, senior archeoloog, afdeling Ruimtelijke Realisatie van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 770 4904.

Literatuur

Boer, G.H. de, 2008: De Thure ontdekt! Een geologisch onderzoek naar de oorsprong van de Wijnhaven te Dordrecht; onderzoekslocatie Botermarkt/Wijnhaven. RAAP-notitie 2646.

Dorst, M.C., 2014: Achter-huizen. Van de Kooghplaats 1, gemeente Dordrecht. Een archeologische begeleiding en een booronderzoek. Dordrecht Ondergronds 55. Sector Stadsontwikkeling, afdeling Ruimtelijke Realisatie/Archeologie, gemeente Dordrecht.

Dorst, M.C. e.a., 2014: Stadsontwikkeling op het Statenplein. Opkomst en ondergang van een 14e –eeuwse ambachtswijk in Dordrecht. Dordrecht Ondergronds 40. Sector Stadsontwikkeling, afdeling Ruimtelijke Realisatie/Archeologie, gemeente Dordrecht.

Herwaarden, J., de Boer, D., van Kan, F. en G. Verhoeven, 1996: Geschiedenis van Dordrecht tot 1572. Gemeentearchief Dordrecht.

Begrippen en afkortingen

antropogeen Bergsche Veld	Door mensen gemaakt/gedaan/uitgevoerd, i.i.t. natuurlijk Zoetwatergetijdengebied ten zuiden van de stad Dordrecht, ontstaan na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (verwijst naar Geertuidenberg, later Biesbosch genoemd).
brakwaterkokkel	Gidsfossiel voor de afzettingen van de Sint Elisabethsvloed 1421, zeker als deze tweekleppig en in levenshouding wordt aangetroffen. Het gaat om de tweekleppige <i>Cerastoderma glaucum</i> .
detritus	Substantie bestaande uit organische resten van planten en dieren.
Formatie van Echteld	Afzettingen vanuit rivier
Formatie van Nieuwkoop	Veenpakket (Hollandveen Laagpakket)
Formatie van Naaldwijk	Afzettingen vanuit zee
Grote Waard	De Grote of Hollandsche Waard was een landbouwgebied in Holland, aan de grens met Brabant. De waard ontstond in de 13 ^e eeuw, na afdamming van de Maas bij Heusden en Maasdam en het aanleggen van een ringdijk. De Grote Waard omvatte de gebieden die tegenwoordig bekend staan als het Land van Heusden en Altena, het Eiland van Dordrecht, het oostelijk deel van de Hoeksche Waard en een stukje Noord-Brabant, ongeveer van Heusden tot Moerdijk.
hil/werf/terp	Woonheuvel of kunstmatige door mensen opgeworpen verhoging in het landschap, i.t.t. donk
indicator	Aanwijzing/vondst/voorwerp/object/spoor
inversierug	Oeverwallen en kreekbeddingen klonken gedurende de middeleeuwse ontginningen door hun grovere materiaal minder in dan de slappe, fijne klei ertussen, waardoor ze nu nog als ruggen in het landschap herkenbaar zijn. Deze 'omkering' in het landschap (oorspronkelijk een geul, nu een rug) wordt ook wel inversie (inversieruggen) genoemd.
klastisch	Verweerde/geërodeerde fragmenten van gesteente die zijn afgezet door water en wind
Merwededek	Gelaagd pakket klei-en zandafzettingen vanuit de rivier de Merwede, na de Sint Elisabethsvloed van 1421 (Formatie van Echteld). Specifiek voor het Eiland van Dordrecht.
Sint Elisabethsvloed	Stormvloed waarbij de zeedijk van de Grote Waard bij het dorp Wieldrecht doorbrak en de Grote Waard verdronk, 18-19 november 1421.
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland

CHA	Cultuur Historische Atlas, provincie Zuid Holland
IKAW	Indicatieve kaart Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
Mv	Maaiveld (loopoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdam Peil (hoogtemaat)
NEN	Nederlandse Norm
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Bijlage 1: Boorbeschrijving

Boornr.	laagrens (cm mv)	aardbovenrens	kleur	grondsoort	blijmenging	blijmengsel	blijmenging overig	Inhoud	lithogen. Interpret.	Formatie	Opmerking
1	0		grijs	beton					vloer winkel 1967		
	40	antrop	grijs	zand					bouwzand 1967		
	50	antrop	donkergrijs-zwart	klei	zand2			veel bouwpuin, plastic, gresbuis	slooplaag 1965-1966		
	140	antrop	donkergrijs-zwart	klei	zand1			bouwpuin, roodbakend grapefr., steengoed 1 drinkschaalfr., IW fragment, plastic	slooplaag 1965-1966		
	180	antrop	grijs	klei	zand1			houtskod, mossel, bot, iets bouwpuin	onverstoorde ophoging pre-1500?		
	215	antrop	bruin	klei	zand1			mest en stro	ophoging of vulling ingraving?		
	225	antrop	zwart	klei	silt 4	zeer humeus		kleibrokken	ophoging		
	280	antrop	grijs	klei	zand1			baksteenpuintjes en mosselschelp	ophoging		
	335	antrop	licht bruingrijs	klei	silt 4			houtjes en veenbrokjes	wrsch nog ophoging, maar kan ook bij onderliggend natuurlijk pakket horen		
	360	geoxideerd?	lichtbruin	klei	silt 4	veinig		houtjes	geoxideerd veenlaag? Beginnende veengroei?		
	405	geleidelijk	lichtbruin	klei	silt 4		lichtgrijze humus/detritus/ensjes	houtjes	geulvulling		
	440	diffuus	lichtgrijs	klei	zand1		zandlensjes		geulvulling		
	550	diffuus	lichtgrijs	klei	zand1				geulvulling		
	640	diffuus	licht bruingrijs	klei	silt 4		zandlensjes		geulvulling		
Einde boring	870										

